

EESTI MODAALVERBI *PIDAMA* EPISTEMILISTEST KASUTUSTEST VÕRDLUSES PRANTSUSE VERBIGA *DEVOIR*

Anu Treikelder

Tartu Ülikool

Kokkuvõte. Artiklis vaadeldakse eesti keele modaalverbi *pidama* epistemiilisi kasutusi võrdluses prantsuse keele modaalverbiga *devoir*. Epistemiiliste kasutuste all on mõeldud juhtumeid, kus *pidama* ja *devoir* väljendavad kõneleja hinnangut kirjeldatud situatsiooni toimumise tõenäosusastme kohta. Analüüs tugineb tõlkekorpusel näidetele, milles *pidama* esineb nii originaal- kui ka tõlketekstides. Tõlkevastete analüüs näitab, et eesti verbi *pidama* kasutatakse prantsuse verbi *devoir* vastena epistemiilises tähenduses tunduvalt harvemini kui vastupidi. Artikli eesmärk on välja selgitada selle ebasümmeetria põhjused ning tuua välja eesti verbi *pidama* epistemiilise kasutusvälja eripärad võrreldes prantsuse analoogi ja sõnaraamatuvastega. Näidete analüüsi põhjal võib järeldada, et eesti keele verbil *pidama* on võrreldes verbiga *devoir* kitsam ulatus epistemiilise hinnangu tugevuse skaalal. Verbi *devoir* indikatiivvormid on palju laiemalt kasutusel situatsiooni suhteliselt madala tõenäosuse väljendamisel. Verbi *devoir* vorm saab väljendada lisaks situatsiooni ajale ka eitust või situatsiooni aspektilisi omadusi, samas kui verbil *pidama* on epistemiilises kasutuses piiratud vormistik. Tulemused näitavad, et verbide *pidama* ja *devoir* evidentsiaalsed omadused on sarnased ning neid ei saa vaadelda korrelatsioonis modaaltähendusega: epistemiilise hinnangu tugevus ei sõltu otseselt infoallika subjektiivsusastmest või järelduse muudest omadustest.

Märksõnad: modaalverbid, epistemiiline modaalsus, evidentsiaalsus, eesti keel, prantsuse keel

DOI: <http://dx.doi.org/10.12697/jeful.2016.7.2.07>

1. Sissejuhatus

Siinses artiklis vaatlen eesti keele modaalverbi *pidama* epistemiilisi kasutusi võrdluses prantsuse keele sama tüüpi verbiga *devoir* tõlkekorpusel põhjal. *Pidama* ja *devoir* on modaalses tähenduses sõnaraamatuvastad ja kirjelduste järgi on neil palju ühist. Selle artikli eesmärk on uurida, mil määral kattuvad nende kasutused tõlkekorpusel, milliseid erinevusi saab välja tuua ja mille abil neid on võimalik seletada.

Keskendun *pidama* ja *devoir* episteemilisele kasutusele, kus erinevused tunduvad esmapilgul kõige suuremad. Episteemiliste kasutuste all on mõeldud juhtumeid, kus *pidama* ja *devoir* väljendavad kõneleja veendumusastet lausungis kirjeldatud tegevuse toimumise kohta.

Uurimus lähtub kahe bakalaureusetöö (Narusk 2014, Mägi 2014) korpuse võrdlusest. Tõlkenäidete täpsemaks analüüsiks on siinse uurimuse tarbeks loodud uus korpus vaadeldavate verbide episteemilistest näidetest. Materjal pärineb Eesti-Prantsuse Leksikograafiaühingu koostatud eesti-prantsuse paralleelkorpusest¹, kus verb *pidama* esineb nii originaal- kui ka tõlketekstides.

Bakalaureusetööde korpuste võrdlusest selgub, et eesti verbi *pidama* kasutatakse prantsuse verbi *devoir* vastena tunduvalt harvemini kui vastupidi. Tõlkevastete täpsema analüüsi põhjal püüan välja selgitada, kas verbi *pidama* episteemilisel kasutusel on prantsuse analoogiga võrreldes kontekstis esinevaid piiranguid ning kas erineva vaste valik osutab erinevustele nende verbide episteemilises või evidentsiaalses tähendusväljas.

Artiklis vaatlen esmalt üldistele kirjeldustele tuginedes verbide *pidama* ja *devoir* vastavusi erinevates modaaltähendustes ning kitsamalt nende episteemilist kasutust ja selle seoseid evidentsiaalsusega (2. ja 3. peatükk). Seejärel tutvustan lähemalt uurimuse lähtekohta ning korpusedäidete analüüsi tulemusi (4., 5. ja 6. peatükk).

Modaalsuse ja eriti modaalverbide valdkonda on viimastel aastakümnetel erinevatelt teoreetilistelt alustelt väga palju uuritud. Nii verbi *pidama* kui ka *devoir*, sh nende episteemiliste kasutuste kohta leidub põhjalikke käsitlusi. Verbi *pidama* erinevaid modaaltähendusi on põhjalikumalt kirjeldanud Mati Ereht (2001, 2013). Eriti rohkelt leidub käsitlusi verbi *devoir* kohta, viimastel aastakümnetel on sellel teemal kirjutanud nt Hans Kronning (1996, 2001), Patrick Dendale (1994, 1999, 2000) ja Carl Vettters (2004, 2012). Prantsuse verbi *devoir* on võrreldud eraldi või koos muude modaalverbidega ka teiste keelte sama tüüpi verbidega, nt itaalia keeles (Squartini 2008), rumeenia keeles (Rossari *et al.* 2007), inglise keeles (Larreya 2004) ja hollandi keeles (Byloo 2009). Eesti modaalverbe on varem kõrvutatud eelkõige sugulaskeelte modaalverbidega tüpoloogilisest perspektiivist (nt Kehayov ja Torn-Leesik 2009). Eesti *pidama* kasutuste võrdlemine tüpoloogiliselt kaugema

1 Vt *Eesti-prantsuse paralleelkorpus / Corpus parallèle estonien-français* <http://corpus.estfra.ee/ee>. Korpus sisaldab eesti ja prantsuse ilukirjanduslikke ja mitteilukirjanduslikke tekste koos joondatud tõlgetega. Nendes tekstikategooriates on prantsuse-eesti suunal kokku 5,08 miljonit sõnet ja eesti-prantsuse suunal 3,982 milj sõnet.

keelega aitab loodetavasti kaasa selle verbi modaalse tähendusvälja täpsemale määratlemisele. Siinse uurimuse eesmärk on saada kontrastiivse meetodi abil lisateadmisi mõlema keele verbi episteemilise tähenduse kohta ning selle kaudu täiendada ka üldisemalt arusaamist modaalverbide kasutamisest selles modaaluses valdkonnas.

2. *Pidama* ja *devoir* tähendused – üldised vastavused

Kirjelduste järgi (nt Erelt 2001 ja 2013, Kronning 1996, Vettters 2012) on eesti *pidama* ja prantsuse *devoir* sarnased paljudes aspektides. Mõlemaid on kirjeldatud kui modaalabiverbe või poolabiverbe (vt nt Erelt 2013 ja Riegel *et al.* 1994), millel on keskne koht keele modaal-süsteemis. Mõlemad on tänaseni kasutusel ka leksikaalses tähenduses: ladina verbist *debere* lähtuv *devoir* tähenduses 'võlgnema', eesti verbil *pidama* on tunduvalt laiem tähendusväli. Lea Laitineni (1995: 87) järgi on samatüvelise soome verbi modaalne kasutus välja kasvanud selle vanast intransitiivsest tähendusest 'püsima, kinni jääma'.

Vaatamata erinevale ajaloolisele taustale on verbidel *pidama* ja *devoir* välja arenenud väga sarnased modaal-tähendused. Neid tähendusi kirjeldatakse täpsemalt lähtuvalt modaaluses kateegooria kitsast määratlusest, mis piirab modaaluses kõneleja hinnangu väljendamisega tegevuse või situatsiooni võimalikkuse või vajalikkuse/paratamatuse kohta (vt nt Erelt 2013: 106), jättes kõrvale kõneleja suhtumise avaldumise mõnel muul viisil (vt Cornillie ja Pietrandrea 2012: 2109). Modaaluses kitsa määratluse mõistestik annab hea aluse keelte kõrvutamiseks, sest sellele toetuvad enamasti keeletüpoloogilised uurimused (nt van der Auwera ja Plungian 1998, van der Auwera ja Ammann 2013a ja 2013b) ning eesti ja prantsuse modaalverbide tähenduste käsitlused (nt Erelt 2013, Kehayov ja Torn-Leesik 2009, Vettters 2012 jt). *Pidama* ja *devoir* kuuluvad selle järgi mõlemad teise, s.t vajalikkuse/paratamatuse modaaluses valdkonda. Kitsa määratluse puhul jäävad modaaluses valdkonnast välja osa tarindi *modaalverb + infinitiiv* tähendusi, mida ei ole võimalik vaadelda pelgalt võimalikkuse või vajalikkuse kontekstis. Need liigitatakse nn postmodaalsete tähenduste alla, mis on kujunenud modaalsetest tähendustest grammatiseerumise käigus (vt van der Auwera ja Plungian 1998).

Nii *pidama* kui ka *devoir* kasutusi on seega võimalik analüüsida kolmel tasandil, mida võiks Carl Vetttersi (2012: 32) eeskujul sõnastada järgnevalt:

- tegemise modaalsus ehk juurmodaalsus;
- olemise modaalsus² ehk episteemiline modaalsus;
- postmodaalsed kasutused.

Tegemise modaalsuse kohta leidub kirjanduses teisi nimetusi, sh *mitte-episteemiline* (van der Auwera ja Plungian 1998, Erelt 2013) ja *situatsiooniline modaalsus* (van der Auwera ja Ammann 2013a). Samuti eristatakse selle tasandi puhul alatüüpe, mis võivad eri autoritel suuresti varieeruda. Neid tähendusi on konkreetsete näidete puhul sageli raske eristada, sest erinevad tõlgendused on võrdväärselt võimalikud ja nende lahutamine polegi alati vajalik kommunikatiivsest aspektist. Verbide *pidama* ja *devoir* puhul avaldub tegemise modaalsus tegevussubjekti sisemise sunni või välise kohustusena midagi teha (vt Erelt 2013: 107). Paralleelkorpuses leidub rohkesti näiteid *pidama-devoir* vastavuse kohta sellel analüüsitasandil³:

- (1) Üle uue aasta ei tohi seda pidada, siis loetakse loomad ära ja kellel on siga, see **peab naha maha võtma** ja riigile andma ning osa liha ka.
Il ne faut pas que je le garde au-delà de la fin de l'année. Après, ils recenseront les animaux, et celui qui aura un cochon **devra** [pidama.IND. FUT.3SG] **donner** [andma.INF] **la peau** ainsi qu'une partie de la viande à l'Etat. (ILU/E-PR)
- (2) Kui sa oled otsustanud, et **pead minema**, siis mine.
Si tu as décidé que tu **dois** [pidama.IND.PRS.2SG] y **aller** [minema.INF], vas-y. (ILU/E-PR)

Näites (1) väljendab modaalverb mõlemas keeles tegevussubjekti kohustust, mille allikas on väline autoriteet (riik). Seda tegemise modaal-
suse alaliiki nimetatakse ka deontiliseks või osalejavaliseks (vt van der

2 Tegemise modaalsuse (pr *modalité du faire*) ja olemise modaalsuse (pr *modalité de l'être*) nimetused paneb ette Kronning (1996). Veters (2012) märgib, et tegemise modaalsus on esimese tasandi jaoks hea nimetus, sest see viitab otseselt selle tasandi modaalsete tegevuste agenttiivsusele, s.t tegevussubjekt on infinitiiviga tähistatud tegevuse juures aktiivne (vt näited 1 ja 2). Olemise modaalsus eeldab agenttiivsuse puudumist (vt näide 3).

3 Korpusenäidete pikkuse tõttu ei ole esitatud täiemahulist morfoloogilist tõlget, vaid on esile tõstetud ainult modaalverb infinitiiviga ja muud modaalsust märkivad elemendid koos märkega nende vormi kohta nurksulgudes vastavate elementide järel. Modaalide laiem kasutuskontekst on loodetavasti arusaadav eestikeelse näite põhjal. Originaalteksti näide on alati toodud esimesel kohal ja tõlge teisel kohal. Näite järel sulgudes on viide alakorpusele (ILU – ilukirjandus, MILU – mitteilukirjandus) ja tõlkesuunale (PR-E – prantsuse-eesi, E-PR – eesti-prantsuse).

Auwera ja Plungian 1998, Erelt 2013). Näites (2) tuleneb vajalikkus pigem tegevussubjektist endast, seda laadi modaalsust nimetatakse ka dünaamiliseks või osalejasiseks (van der Auwera ja Plungian 1998).

Teise tasandi, s.t olemise ehk episteemilise modaalsuse all mõistetakse tavaliselt kõneleja hinnangut lausungis väljendatud tegevuse toimumise tõenäosuse kohta (vt nt Erelt 2013: 114). Erinevalt tegemise modaalsusest puudutab olemise modaalsus kõneleja suhet lausutavaga ning see ei hõlma mitte ainult predikaati, vaid lausungit tervikuna. Need kaks modaalsustüüpi erinevad seega oma ulatuse poolest: tegemise modaalsus on predikaadisene (SUBJEKT – VAJALIKKUS – VERB) ning olemise modaalsus predikaadiväline (VAJALIKKUS → [SUBJEKT – VERB]) (vt Vetter 2012: 35). Esimesel juhul osutab modaalverb, et tegevussubjektil on vajadus/kohustus sooritada infinitiiviga väljendatud tegevus, teisel juhul, et on vajalik/paratamatu, et kogu propositsioon P on tõene, nagu järgnevas korpusnäites, kus *pidama* on tõlgitud prantsuse modaalverbiga *devoir*:

- (3) Indrek tõstab pead ja näeb, et ka teised tõstavad pead, ning siis ajab ta enda püsti. Aga keegi on tema jalge peal, ta ei saa neid kuidagi vabaks. Kes seal on või oli, *seda Indrek ei tea, mäletab ainult⁴*, et kuidagi vabastas ta oma jalad sellest teisest, nii et sai püsti ja katsus käia. Aga niipea kui tõstis jalga esimest korda – **see pidi olema pahem jalg**, *sest pahem saabas jäi tal kadumuks*, sellepärast **pidi see olema pahem** –, niipea kui ainult mõtles teda liigutada, tundis kohe, et keegi hoiab sellest kõvasti kinni, kramplikult kinni.

Il leva la tête et vit que d'autres faisaient de même, alors il se releva. Mais quelqu'un pesait sur ses jambes, il ne parvenait pas à s'en dégager. Il *ne sut jamais* qui c'était: plus tard, il *se rappela* juste qu'il avait fini par se libérer, se mettre debout et tenter de s'en aller. Mais aussitôt qu'il leva le pied pour faire le premier pas — **cela devait** [pidama.IND.IMPF.3SG] être [olema.INF] **le gauche**, *car il s'aperçut ensuite qu'il avait perdu sa botte gauche* —, sitôt qu'il eut la simple pensée de se déplacer, il sentit que quelqu'un se cramponnait à lui. (ILU/E-PR)

Näites (3) hõlmab modaalhinnang kogu kirjeldatud situatsiooni (*see oli pahem jalg*). Hinnang on esitatud kaudselt teose tegelase (Indreku) vaatepunktist, kes on siin kõneleja rollis. *Pidama* ja *devoir* osutavad selles kontekstis, et situatsioon on esitatud väga tõenäolisena, toetudes

4 Kalkkirja abil on episteemiliste kasutuste näidetes esile tõstetud kontekstis esinevad viited episteemilise hinnangu tõendusmaterjalile.

kõneleja teadmisele, et *pahem saabas jäi tal kadunuks*. Sellest jäeldab Indrek, et keegi haaras kinni just tema vasakust jalast.

Episteemilised kasutused on ajalooliselt kujunenud esimese tasandi modaaltähenduste baasil (van der Auwera ja Plungian 1998, Cornillie *et al.* 2009). Postmodaalsed kasutused on omakorda välja arenenud nii esimese kui ka teise tasandi tähendustest (van der Auwera ja Plungian 1998). Postmodaalseteks on liigitatud kõik kasutused, mida pole võimalik analüüsida ainult võimalikkuse ja vajalikkuse kaudu. Sellel tasandil lahknevad verbide *pidama* ja *devoir* kasutused kõige enam. Eesti *pidama* postmodaalsetest kasutustest toob Erelt (2001) välja avertiivse, kvotatiivse ja kavatsusliku. Viimasel on ühisjooni prantsuse verbi *devoir* põhilise postmodaalse kasutusega tuleviku tähenduses (vt Vettters ja Barbet 2006), kuid selle kasutus on siiski kitsam kui verbil *devoir* ning see on ka raskemini eristatav esimese tasandi modaaltähendustest. Avertiivne kasutus (situatsioon oli peaaegu toimumas, ent jäi siiski toimumata, vt Erelt 2013: 84, Erelt ja Metslang 2009) ja kvotatiivne ehk vahendava evidentsiaalsuse kasutus prantsuse verbil *devoir* puuduvad (vt Vettters 2012: 37). Prantsuse keeles tarvitatakse nende tähenduste jaoks teisi väljendusvahendeid.

Siinses uurimuses on tähelepanu all verbide *pidama* ja *devoir* vastavused teisel analüüsitasandi, s.t episteemilise modaalsuse valdkonnas.

3. Episteemiline ja evidentsiaalne komponent

Episteemilise kasutuse kaudu on modaalverbid *pidama* ja *devoir* modaalsuse kõrval seotud ka evidentsiaalsuse kategooriaga, mille all mõistetakse keelelist viitamist info allikale (vt nt Dendale ja van Bogaert 2012). Modaalverbide tähendust seostatakse eelkõige *kaudse järelalusliku evidentsiaalsuse*⁵ alatüübiga, mille puhul kõneleja pole sündmuse vahetu tunnistaja, vaid jäeldab selle mingi tõendusmaterjali või eelnevate teadmiste põhjal (de Haan 2013, Erelt 2013: 121). Informatsioon põhineb siin seega kõneleja arutluskäigul, nagu oli näha näites (3), kus kõneleja (Indrek) tuletab informatsiooni, et kinni haarati tema vasakust jalast, jäeldamise teel, toetudes tõendile, et tal oli kadunud vasak saabas. Samal ajal väljendavad aga verbid *pidama* ja *devoir* ka episteemilist tõenäosushinnangut (Indrek peab väga tõenäoliseks, et kinni haarati tema vasakust jalast, ehkki ta seda ise ei mäleta). Modaalverbide tähenduses muutub seega piir modaalsuse ja

5 Siinses kirjelduses on kasutatud Mati Erelti (2013) esitatud eestikeelseid mõisteid.

evidentsiaalsuse kategooriate vahel häguseks. Eesti keeles saab *pidama* väljendada veel *kaudset vahendatud evidentsiaalsust*, mille puhul info on saadud kolmandalt isikult (vt Erelt 2013: 122), prantsuse keele verbil *devoir* selline postmodaalne kasutus puudub.

Mati Erelt (2001: 10) ongi kasutanud *pidama* tähendusi käsitledes mõistet “episteemilis-evidentsiaalne”, osutades nende kategooriate seotusele selle modaalverbi semantikas.⁶ Ka prantsuse verbi *devoir* tähendust on seostatud evidentsiaalsusega (vt ülevaadet Barbet 2012). Traditsiooniliselt peetakse seda verbi modaalseks (nt Vettters 2004, 2012, Barbet 2012), kuid seda on kirjeldatud ka kui “segamarkerit”, s.t “evidentsiaal-modaalsena” (Kronning 1996, 2001) ning kui evidentsiaalsuse markerit selle episteemilistes kasutustes (Dendale 1994) või isegi kõikides kasutustes (Rossari *et al.* 2007). Kuigi need analüüsid peegeldavad mitmes mõttes vastandlikke seisukohti, seovad need siiski selgelt modaalsuse ja evidentsiaalsuse verbi *devoir* episteemilises kasutuses. Seisukohad varieeruvad eelkõige küsimuses, kumb nendest komponentidest on esiplaanil, s.t kas nii episteemiline hinnang kui ka evidentsiaalne järelaluslikkus on kodeeritud verbi *devoir* tähendusse (nt Kronning 1996, 2001) või tuleks ühte neist või mõlemat vaadelda kui pragmaatilist laiendust, mis avaldub kasutuskontekstis. Näiteks Cécile Barbet’ (2012: 59) arvates on verbi *devoir* põhitähendus modaalne (vajalikkus/paratamatus), sest selle kaudu eristub tema tähendus võimalikkuse modaalverbist *pouvoir* (‘võima, saama’), ning evidentsiaalne tõlgendus tuleb esile pragmaatilisel tasandil. Patrick Dendale’i (1994: 26) käsitluses on episteemiline *devoir* esmajoones evidentsiaalsuse marker, kuid evidentsiaalne (järelaluslik) ja modaalne (episteemiline) tähendus on selle verbi puhul korrelatsioonil. Dendale’i (1994: 34) arvates puudub verbil *devoir* ühene modaal-tähendus, see võib varieeruda tõenäolisest kuni täieliku tõsikindluseni. Erinevad tõenäosusastmed sõltuvad evidentsiaalsusega ehk info saamise viisiga seotud teguritest, näiteks erinevad järelalus-tüübid (deduktsioon, abduktsioon jne) ja järelalus aluseks oleva tõendusmaterjali (järelalus eelduste) iseloom. Louis de Saussure (2012: 133) paigutab nii episteemilise kui ka evidentsiaalse tõlgenduse pragmaatilisele tasandile, kuid evidentsiaalsus (järelalusamine) on tema järgi verbi *devoir* puhul esikohal, sest sellel põhineb modaal-sushinnang, mis kuulub alati vajalikkuse/paratamatuse valdkonda – asjaolu, et väide on tõenäoline ja mitte tõsikindel, tuleneb sellest, et järelalus eeldused on ebakindlad.

6 Erelti järgi on ka vahendava evidentsiaalsuse tähendus seotud episteemilise modaalsusega: “mida otsesem on infoallikas, seda suurem on kõneleja usk väite tõsikindlusse (seda tõenäosem on kõneleja arvates situatsioon)” (Erelt 2013: 125–126).

Olemise modaalsuse tasandi kasutuste kirjeldustes on seega nii eesti kui ka prantsuse verbil episteemiline ja evidentsiaalne komponent ning puudub üksmeel, kas mõlemad kuuluvad verbi põhitähendusse või mitte. Tegemist on siiski kahe erineva dimensiooniga verbide *pidama* ja *devoir* kasutuses ning võrdlevas analüüsis tundub mõistlik neid lahus hoida. Nende kategooriate eristamine aitab verbide *pidama* ja *devoir* episteemilise kasutuse nüansse täpsemalt kirjeldada ja konkreetsetes kasutuskontekstis võrrelda. Modaalne komponent puudutab tõenäosushinnangut, mis võib varieeruda oma tugevusastme poolest (vt nt Erelt 2013: 115). Evidentsiaalsusega on seotud järeldamisprotsessi erinevad aspektid, sh järelduse eelduste iseloom. Järelduse eelduste põhjal on modaalverbide episteemilist tähendust analüüsitud subjektiivsuse-objektiivsuse skaalal olenevalt sellest, millisele tõendusmaterjalile kõneleja oma järelduses toetub (nt Lyons 1977, Nuyts 2001, Papafragou 2006). Näiteks Mario Squartini (2008: 925) eristab tõendusmaterjali põhjal kolme järeldamistüüpi: situatsiooniline (ing *circumstantial*), üldine (ing *generic*) ja oletuslik (ing *conjectures*). Situatsiooniline järeldus on kõige objektiivsem, sest see põhineb välisel, meeltega tajutaval tõendusmaterjalil. Skaala teises otsas on oletused, mille puhul kõneleja toetub järelduse tegemisel ainult oma subjektiivsele arutluskäigule ja vastutab üksi järeldamisprotsessi eest. Üldisel tõendusmaterjalil põhinev järeldus asub subjektiivsuse skaalal nende kahe vahel, sest selles on tasakaalus kõneleja subjektiivsest arutluskäigust ja üldisest teadmistest tulenev väline informatsioon. Squartini (2008) järgi prantsuse *devoir* ja itaalia *dovere* selle alusel ei eristu: mõlemat saab kasutada ainult situatsioonist ja üldisest teadmistest tuleneva tõendusmaterjali kontekstis ning puhtalt oletusliku järeldamise puhul neid modaalverbe ei tarvitata (itaalia ja prantsuse keeles on sel juhul kasutusel tuleviku ajavorm). Tanja Mortelmansi (2012) arvates aitab aga Squartini jaotus selgitada inglise verbi *must* kasutuserinevusi võrreldes hollandi (*moeten*) ja saksa (*müssen*) samast allikast pärit modaalverbidega. Kolme keele tõlkeid uurides leiab Mortelmans (2012: 2157), et need verbid vastavad üksteisele episteemilises tähenduses tüüpiliselt kontekstides, kus viidatakse järelduse aluseks olevale välisele (s.t objektiivsele) tõendusmaterjalile. Seevastu vaid inglise *must* saab esineda ka subjektiivses kontekstis, oletusliku järelduse puhul.

Modaalse ja evidentsiaalse komponendi eristamine ei saa niisiis iseenesest selgitada verbide *pidama* ja *devoir* sarnasusi või erinevusi, sest need on segunenud ja lahutamatud mõlema verbi episteemilistes kasutustes, aga see on abiks modaalverbide episteemilise kasutusvälja täpsemal kirjeldamisel. Üksnes kirjelduste põhjal ei selgu, millisel

määral on vastavuses verbid *pidama* ja *devoir* kõneleja veendumuse astme väljendamisel öeldu suhtes (modaalsus) või selle aluseks oleva järelduse erinevates aspektides (evidentsiaalsus).

4. Uurimuse lähtekoht

Siinne uurimus lähtub kahe bakalaureusetöö (Mägi 2014 ja Narusk 2014) korpuseandmete võrdlusest. Merlin Mägi ja Kätlin Narusk uurisid verbide *pidama* ja *devoir* tõlkevasteid eesti-prantsuse paralleelkorpuse baasil. Kätlin Naruski uurimiskorpus sisaldab 528 näidet verbi *devoir* vastetest eesti keeles ja Merlin Mägi korpus 498 näidet verbi *pidama* vastetest prantsuse keeles. Vaadeldakse mõlemasuunalisi tõlkeid, s.t modaalverbide kasutust nii originaaltekstis kui ka tõlkevastena. Tabelites 1 ja 2 on näha *pidama-devoir* vastavuse esinemine mõlemas korpuses kolmel analüüsitasandil: mitte-episteemilised, episteemilised ja postmodaalsed kasutused. Tabelites pole eristatud tõlkesuundi (eesti-prantsuse, prantsuse-eesti), sest nende vahel olulisi erinevusi ei esinenud.

Tabel 1. *Devoir-pidama* vastavused DEVOIR-korpuses (Narusk 2014 põhjal)

Tähendus	Näidete üldarv	% näidete üldarvust	<i>devoir</i> = <i>pidama</i>	<i>devoir</i> = <i>pidama</i> % tähendustasandi näidetest
Mitte-episteemiline	330	63%	181	55%
Episteemiline	158	30%	41	26%
Postmodaalne	40	7%	9	23%
Kokku	528	100%	231	44%

Tabel 2. *Devoir-pidama* vastavused PIDAMA-korpuses (Mägi 2014 põhjal)

Tähendus	Näidete üldarv	% näidete üldarvust	<i>pidama</i> = <i>devoir</i>	<i>devoir</i> = <i>pidama</i> % tähendustasandi näidetest
Mitte-episteemiline	410	82%	211	51%
Episteemiline	75	15%	45	60%
Postmodaalne	13	3%	0	0%
	498	100%	256	51%

Mõlemas korpuses on *devoir* ja *pidama* vastastikku suhteliselt kõige sagedasemad vasted: DEVOIR-korpuses moodustab *pidama* 44% kõiki-dest vastetest ja PIDAMA-korpuses on verbi *devoir* kasutatud veidi üle pooltel juhtudest (51%). Siinse töö seisukohast on huvitav eelkõige näidete jagunemine episteemiliste ja mitte-episteemiliste kasutuste vahel.

Esiteks väärrib märkimist, et episteemilised kasutused on mõlema keele modaalverbi puhul selges vähemuses, kuid prantsuse *devoir* esi-neb selles kontekstis kaks korda sagedamini kui *pidama* (31% vs. 15%). Erelt (2013: 119) on märkinud, et episteemiline kasutus ei kuulu verbi *pidama* põhikasutuste hulka. Mägi ja Naruski korpuste põhjal on prant-suse episteemiline *devoir* mõnevõrra laiemalt kasutusel.

Elkõige torkab aga silma kahe korpuse erinevus *pidama-devoir* vastavuse sageduses. Mitte-episteemiliste kasutuste puhul on *pidama-devoir* vastavuste hulk enam-vähem sarnane (55% vs. 51%), kuid epis-teemilises tähenduses vastab verbile *pidama* prantsuse keeles *devoir* tunduvalt sagedamini kui verbile *devoir* eesti keeles *pidama* (60% vs. 26%). Eesti keele kohta on märgitud, et episteemilist modaalsust väljendatakse peamiselt leksikaalselt (vt Erelt 2013: 115). See arvu-line erinevus võib seega osutada keeleomasele eelistusele modaalse tähenduse väljendusvahendite valikul. Teisalt võib see aga viidata ka erinevustele nende modaalverbide episteemilise kasutuse ulatuses, mis verbil *devoir* tundub olevat laiem, ning sellest tulenevalt ka võimalikele lahknevustele nende episteemilises tähenduses.

5. Materjal ja meetod

Verbide *pidama* ja *devoir* episteemiliste kasutuste täpsemaks võrdle-miseks koostasini eesti-prantsuse paralleelkorpuse alusel uurimiskorpuse otsingusõnaga *devoir*.⁷

7 Otsingu lähtesõna valiku tingisid käesoleva uurimuse eesmärk, Naruski ja Mägi korpuseandmete täpsem vaatlus ning samuti praktilised kaalutlused korpuse koosta-misel (episteemiline *devoir* esineb sagedamini ning mahukast korpusest on seega liht-sam neid kasutusi üles leida). Uurimus keskendub eelkõige verbi *pidama* kasutusele võrdluses verbiga *devoir*. Prantsuse verbist lähtuv otsing võimaldab välja tuua näited, kus *pidama* vastab verbile *devoir* nii originaal- ka kui tõlketekstides, ja samas ka juhtumid, kus eesti keeles on kasutatud muid vahendeid. Siinse uurimuse eesmärgiks ei ole arvanalüüs, vaid episteemiliste kasutusjuhtude lähem kõrvutamine, mille puhul otsingu lähtesõna ei mängi väga olulist rolli. Sellega jäävad küll vaatluse alt välja näi- ted, kus verbile *pidama* vastab prantsuse keeles mõni muu vaste kui verb *devoir*, kuid Mägi korpuse järgi on neid suhteliselt vähe ning nende põhjal ei ole võimalik välja tuua erinevusi kahe modaalverbi vahel (vt ka allmärkus 9).

Korpusesse on valitud 100 näidet eesti-prantsuse ja 100 näidet prantsuse-eesti suunal verbi *devoir* episteemilisest kasutusest. Prantsuse-eesti suunal pärinevad näited 29 autorilt ja 20 tõlkijalt, eesti-prantsuse suunal on valik väiksem, kuid autoreid on siiski 15 ja tõlkijaid 9. Korpuse näited võiksid seega anda küllaltki laia pildi verbide *devoir* ja *pidama* episteemilisest kasutusest nii originaaltekstis kui ka tõlkevastena. Enamik näiteid on ilukirjandusest, kus esineb ka suulisele keelele lähedast otsekõnet, kuigi suhteliselt piiratud hulgal (kokku 48 näidet – 21 prantsuse-eesti ja 27 eesti-prantsuse suunal). Muudel juhtudel on episteemilise tõenäosushinnangu allikas jutustaja või tegelane, kelle vaatepunktist tegevust kaudselt kirjeldatakse (vt näide 3). Valitud näidetes on verb *devoir* indikatiivis. Modaalverbi kombineerumine tingiva kõneviisiga nii eesti kui ka prantsuse keeles on teema, mis nõuab põhjalikumat uurimist.

Verbi *devoir* vastete⁸ jaotumine korpuse eestikeelsetes näidetes on näha tabelis 3.

Tabel 3. Verbi *devoir* eestikeelsete vastete jaotumine korpuses

Vaste	PR-E	E-PR	Kokku	
<i>Pidama</i>	31	44	75	37,5%
Adverb	50	45	95	47,5%
Muu/puudub	19	11	30	15%
Kokku	100	100	200	100%

Erinevused tõlkesuundade vahel on üsna väikesed. *Pidama* vastab verbile *devoir* veidi sagedamini kui Naruski (2014) korpuses, kuid moodustab siiski suhteliselt väikese osa (37,5%) adverbialsete vastete (47,5%) kõrval, mis on selgelt kõige levinumad vasted. Kolmanda kategooria (muu/puudub) alla on liigitatud näited, kus eesti keeles on kasutatud mõnda muud modaalverbi (nt *võima*, *tohtima*), muud leksikaalset vahendit peale adverbi või pole üldse otseselt viidatud tegevuse tõenäosusastmele.

Korpuses on kokku 75 näidet (37,5%), kus eesti keeles on kasutatud verbi *pidama* (neist 44 eesti originaaltekstis ja 31 tõlkes). Situatsioon, mille tõenäosusastet väljendatakse, võib ajaliselt asetseada kõneleja

8 Kuivõrd korpuses on näiteid mõlemalt tõlkesuunal, on siin kasutatud sõna *vaste* kõikide elementide kohta, mis eestikeelses tekstis vastavad verbile *devoir*, olenemata sellest, kas see esineb eesti originaalis või tõlkes.

olevikus või eelneda hinnangu andmise, s.t lausumise hetkele. Esimesel juhul on verb *pidama* kindla kõneviisi olevikus või tingivas kõneviisis, teisel juhul lihtmineviku vormis. Kõik need kolm vormi esinevad korpuses ja need tuuakse üldiselt välja ka eesti keele kirjeldustes (Uuspõld 1989, Erelt 2013), kusjuures märgitakse, et indikatiivi olevikuvorme esineb vähem kui imperfekti või konditsionaali (vt Kehayov ja Torn-Leesik 2009: 380). Siinses korpuses pole erinevused oleviku- ja minevikuvormide esinemissageduse vahel kuigi suured: *pidama* on olevikus eesti-prantsuse suunal 18 ja prantsuse-eesti suunal seitsmel juhul (kokku 25 näidet) ning lihtminevikus eesti-prantsuse suunal 23 ja prantsuse-eesti suunal 16 juhul (kokku 39 näidet). Märkimist väärib, et ehkki korpusesse on valitud ainult verbi *devoir* indikatiivis näited, esineb *pidama* ka konditsionaali vormis 11 juhul, neist kaheksa näidet tõlgetes ja kolm näidet originaalis.

Analüüsis võrdlen verbide *pidama* ja *devoir* episteemilist kasutust vormilisest (6.1.) ja tähenduslikust aspektist, eristades modaalset (6.2.) ja evidentsiaalset (6.3.) tähenduskomponenti. Analüüsis on kõrvutatud näiteid, kus esineb *devoir-pidama* vastavus, näidetega, kus eesti keeles on kasutatud mõnda muud vahendit episteemilise modaalsuse väljendamiseks. Kuna tegemist on tõlkekorpusel, on samuti oluline hinnata, kas vastavuse puudumise korral oleks *pidama* kasutus võimalik, ning kas asendus tooks kaasa nihkeid modaalverbide tähenduses. Vastavalt analüüsitud aspektile (vormiline, episteemiline, evidentsiaalne) keskendub analüüs rohkem või vähem erinevatele näitekategoriatele: vormilise analüüsi puhul on vaadeldud kõiki *pidama* ja *devoir* näiteid; episteemilise hinnangu analüüsis keskendutakse eelkõige juhtumitele, kus *pidama* ei vasta verbile *devoir*; evidentsiaalsete omaduste hindamisel on esmajoones vaatluse all *pidama-devoir* vastavuse näited võrdluses näidetega, kus vastavus puudub.

6. Tõlkekorpusel analüüs

6.1. Vormilised erinevused

Prantsuse verbil *devoir* on tunduvalt mitmekesisem kindla kõneviisi vormistik. Suurem osa korpusnäiteid on minevikus (131 näidet), prantsuse keeles esineb sealjuures neli minevikuvormi eesti *pidama* lihtmineviku kõrval. Verbi *devoir* vorm saab minevikus märkida ka infinitiiviga tähistatud tegevuse aspekti. Modaliseeritud tegevust on võimalik vaadelda kui sündmust (*devoir* on *passé composé* või kirjanduslikus

passé simple ajavormis) või kui situatsiooni/seisundit (*devoir* on imperfekti ajavormis). Samuti leidub näiteid, kus *devoir* on ennemineviku vormis, mis väljendab tegevuse ajalist eelnevust või täideviiduse aspekti. Oleviku puhul (69 näidet) ei eristu ka prantsuse verbi *devoir* vormis tegevuse aspekt. Korpuses ei ole näiteid, kus episteemiline *pidama* oleks ennemineviku või täismineviku vormis, mis on kooskõlas ka eesti keele kirjeldustega (vt ülal ptk 5).

Pidama-devoir vastavus esineb kõige sagedamini, kui prantsuse verb on olevikus (43,5%) või imperfektis (42,5%). Vastavust leidub ka teiste ajavormide puhul, kuid *pidama* on sellisel juhul ikka lihtmineviku vormis (näide 4).

- (4) Mingisugused rohud lõhnasid heintes otse uimastavalt. Kas nende või väsimuse mõjul ka Indrek uinus magama, ilma et ise oleks seda enne märganud, kui avas virgudes silmad. Ta **pidi olema** üsna tüki aega **maganud**, sest *päike oli juba üsna madalale langenud*. Isa magas alles rahulikult edasi ja nii vaikselt, et Indrek ei kuulnud tema hingamistki. Certaines des herbes présentes dans le foin répandaient un parfum soporifique. Sous leur influence ou à cause de la fatigue, Indrek s'assoupit lui aussi, sans s'en rendre compte jusqu'au moment où il rouvrit les yeux. Il **avait dû** [pidama.IND.PQPF.3SG] **dormir** [magama.INF] un bon moment, car le soleil était déjà descendu bien bas. Son père dormait toujours paisiblement et en silence, au point qu'Indrek ne l'entendait même pas respirer. (ILU/E-PR)

Näites (4) on *devoir* enneminevikus, eesti keeles märgib tegevuse eelnevust mineviku infinitiiv (*olema maganud*). Enamasti pole aga eesti keeles sel juhul üldse kasutatud verbi *pidama* (näide 5). Verbi *devoir* ennemineviku puhul on vaid 21,7% eesti keele näidetest verbiga *pidama*.

- (5) Elle **avait dû** [pidama.IND.PQPF.3SG] **rentrer** [koju jõudma.INF] juste avant lui car elle avait encore son manteau [---]. Paule **oli arvatavasti** just koju **jõudnud**, sest *tal oli veel mantel üll* [---]. (ILU/PR-E)

Korpuses on näiteid, kus *devoir* on sündmust märkivas ajas: argikeelses perfektivormis *passé composé* (20 näidet) või kirjanduslikus *passé simple* ajavormis (8 näidet). Verb *pidama* lihtminevikus tuleb eesti-keelses tekstis ette ainult *passé composé* vastena (näide 6), kirjandusliku minevikuga näidetes on alati kasutatud muid vahendeid (näide 7). Mõlema ajavormi peale kokku esineb vastavust *pidama-devoir* 21,4% kõikidest näidetest.

- (6) KNAUT: Ei juhtunudki midagi. Selleks tulebki. LAREK: Kas läks midagi tuksi või ei juhtunudki midagi? HUMEE: **Midagi pidi ju juhtuma**, *kui ta siia tuleb*. KNAUT: Oleks võinud juhtuda, kõik oli olemas, aga ei juhtunud. REMIS: Kõik oli olemas?
KNAUT – Rien du tout. C'est pour ça qu'elle vient. LAREK – Quelque chose est allé de travers, ou il ne s'est rien passé du tout? HUMEE – **Il a bien dû** [pidama.IND.PRF.3SG] **se passer** [juhtuma.INF] quelque chose, *si elle vient ici*. KNAUT – Il aurait pu se passer quelque chose, tout était en place, mais ça ne s'est pas passé. REMIS – Tout était en place? (ILU/E-PR)
- (7) Ja **kindlasti** rääkisin ma talle, et kui mul õnnestuks saada end kongressiasjadest piisavalt vabaks, nädalagi jagu vabaks, kutsuksin ma ta kaasa ja me sõidaksime koos Pariisi ja tõuseksime üles sinna torni, mille ehitamise härra Eiffel olevat just lõpule viinud.
Et je **du** [pidama.IND.PS.1SG] lui **dire** [ütlemata.INF] aussi que si je réussissais, ne fût-ce qu'une semaine, à me libérer des obligations dudit congrès, je l'inviterais à aller la passer avec moi à Paris, et que nous monterions sur cette fameuse tour dont monsieur Eiffel venait tout juste de terminer la construction. (ILU/E-PR)

Näidetes (6) ja (7) väljendab infinitiiviga tähistatud tegevus ajas piiritletud sündmust. Verb *pidama* esineb korpuses selliste tegevuste puhul küll harvemini kui *devoir*, kuid näide (6) osutab, et *pidama* on ka selles kontekstis täiesti võimalik. Valdavalt esineb *devoir-pidama* vastavus siiski näidetes, kus infinitiiviga tähistatakse ajaliselts piiritlemata situatsiooni või seisundit, eesti keeles esineb sel juhul eriti sageli verbi *olema* infinitiiv (näide 8).

- (8) Ta vaatas aknast välja ja avaldas arvamust, et *Holland on üks igavene auk, igal pool aina vesi. Ega siin metsloomi vist küll ei ole?* See **peab** üks vaene maa **olema**!
Il a jeté un regard par la fenêtre et a dit qu'à son avis *la Hollande n'était qu'un immense trou, rien que de l'eau partout. Il n'y a sûrement pas de bêtes sauvages par ici.* Ça doit [pidama.IND.PRS.3SG] **être** [olema.INF] un pays vraiment pauvre! (ILU/E-PR)

Teine vormiline erinevus puudutab modaalverbi eitust. Korpuses on kokku seitse näidet, kus verb *devoir* on eitavas vormis (prantsuse-eesti suunal viis ja eesti-prantsuse suunal kaks). Ühelgi juhul pole eesti keeles kasutatud verbi *pidama*, kusjuures eesti-prantsuse suunal on mõlemal juhul adverb *vaevalt* (näide 9), prantsuse-eesti suunal on kasutatud põhi-verbi eitavat vormi koos adverbiga (*vist, ilmselt*) ja ühel korral modaal-verbi *tohtima*, mis esineb sageli eituses (näide 10).

- (9) Aga ma ei närvitsenud sel esimesel korral muidugi ka vähem. Mu suu tundus mulle kuiv ja häääl kähe ning ma pidin end saja häguks sulava lapsenäo ees hirmsasti sundima. Aga **vaevalt oli** seda tol esimesel korral väljapoole rohkem **märgata** kui hiljem kõigil Brüsseli ja Haagi ja Genfi konverentsidel.
 Pourtant, cette première fois, je n'avais pas la gorge moins serrée. J'avais l'impression d'avoir la bouche sèche, la voix enrouée, et devant cette centaine de visages d'enfant fondus en un seul brouillard indistinct, je dus faire un terrible effort sur moi-même. Cette première fois, pourtant, cela **ne** [NEG] **dut** [pidama.IND.PS.3SG] **guère** [NEG] être [olema.INF] plus visible que ce ne le fut plus tard, lors de toutes les conférences de Bruxelles, de La Haye ou de Genève. (ILU/E-PR)
- (10) Son visage ne me dit rien. Je ne pense pas l'avoir rencontré ou aperçu auparavant. Il est beau, les yeux clairs et les traits fins que fausse une moustache trop fournie pour être vraie; il **ne** [NEG] **doit** [pidama.IND.PRS.3SG] **pas** [NEG] **avoir** [omama.INF] plus de trente ans.
 Tema nägu ei ütlenud mulle midagi. Arvan, et ma pole teda varem kohanud või tähele pannud. Ta on kena, tal on heledad silmad ja peened näojooned, mida moonutavad vuntsid, mis on liialt tihedad, et olla ehtsad; ta **ei tohiks olla** vanem kui kolmekümne aastane. (ILU/PR-E)

Näidetes (9) ja (10) ei ole võimalik asendus # *ei pidanud olema rohkem märgata* ja # *ta ei pea olema vanem*. Korpuses on eituse näiteid vähe, kuid nende põhjal tundub, et episteemiline *pidama* ei saa esineda eitavas vormis. Samas ei välista see *pidama* kasutust eitavas kontekstis, kui eituse mõjuväljas on mõni muu element peale modaalverbi (nt ?*Ta peab olema mitte vanem kui kolmekümne aastane*).

Verbi *pidama* vormistik on niisiis episteemilises kasutuses piiratum kui verbil *devoir*, mis saab esineda erinevates ajavormides ja eitavas vormis, kuid need erinevused näivad osutavat pigem keelte grammatilistele eripäradele kui lahknevustele nende modaalverbide tähenduses.

6.2. Modaalsete omaduste võrdlus

Modaalne komponent verbide *pidama* ja *devoir* tähenduses puudutab kõneleja hinnangut tegevuse tõenäosuse kohta. Episteemiline hinnang võib olla erineva tugevusega vastavalt kõneleja veendumusastmele situatsiooni toimumise kohta. *Devoir-pidama* vastavuse korral ei ole seda astet konkreetsete näidete puhul alati kerge hinnata. Verbide *devoir* ja *pidama* modaalhinnangu tugevuse täpsemaks määratlemiseks

analüüsisin näiteid, kus verbi *pidama* asemel on eestikeelsetes originaalides ja tõlketekstides kasutatud modaalsuse väljendamiseks muid vahendeid.

Kõige sagedamini on sel juhul eesti keeles kasutatud määrsõnu (47,5% kõikidest vastetest). Kokku on korpuses 95 näidet, kus eesti keeles esineb adverb, neist vaid 20 korral väljendab adverb kõrget tõenäosusastet või tõsikindlust (*kindlasti, järelikult, muidugi, ju/nagunii, ometi*). Enamasti (75 näidet) on adverbil pigem keskmise või madala tõenäosuse tähendus. Kõige sagedamini esinevad korpuses *ilmselt, ilmsesti* (21 näidet); *vist, vististi* (19 näidet) ja *kiüllap* (14 näidet). Veidi vähem näiteid on adverbidest *arvatavasti, nähtavasti, tõenäoliselt, vaevalt, eks*. Verbi *pidama* kasutus selliste adverbide asemel tooks kaasa muutuse hinnangu tugevuses, nagu on näha järgnevas näites:

- (11) Ja ka nüüd oli ta paari nädala eest korra pargis põmmutamasa käinud, muuseas jällegi ühel niisugusel päeval, kui Eevat kodus polnud – tol korral **oli** Eeva **vist** Põltsamaale **sõitnud** (?*pidi Eeva olema Põltsamaale sõitnud*), kihelkonnakohtuniku poole mingeid paberiteasju ajama.
Et récemment encore, il y a une quinzaine, il lui est arrivé une fois d'aller pareillement tirer dans le parc (un jour comme aujourd'hui où Eeva n'était pas à la maison — elle **devait** [pidama.IND.IMPF.3SG] **être allée** [minema.INF.PST] à Põltsamaa régler des formalités chez le juge de la paroisse. (ILU/E-PR)

Määrsõna *vist* väljendab näites (11) kõneleja oletust Eeva tegevuse kohta, verbi *pidama* kasutamine osutaks, et kõneleja peab seda väga tõenäoliseks. Lausesse lisanduks sellega ka järelduslikkus, s.t kõneleja arvab millegi põhjal, et Eeva on Põltsamaale sõitnud. Adverbi kasutus ei eelda tõenäosushinnangu toetumist mingile järeldusele.

Selliste näidete rohkus lubab oletada, et tegemist pole episteemilise hinnangu tugevuse muutumisega tõlkes, ning näib viitavat pigem prantsuse verbi *devoir* laiemale kasutusalaale nõrgema tõenäosushinnangu vormistamisel.⁹

Samuti on paljudel ülejäänud juhtudel, kus pole kasutatud verbi *pidama*, väljendatud pigem madalamat tõenäosusastet.

9 Siin on huvitav võrrelda andmeid Mägi (2014) PIDAMA-korpuse näidetega. Ka prantsuse keeles kasutatakse verbi *devoir* asemel *pidama* vastena adverbide, kuid need väljendavad tugevat tõenäosushinnangut: *décidément* ('kindlasti'), *forcément* ('vaieldamatult'), *évidemment* ('ilmselgelt').

Näiteks esineb korpuses mõlemal tõlkesuunal võimalikkuse valdkonna modaalverb *võima*:

- (12) Tema naise dekoraatoripalk pluss tema enese pension **võis** kokku **olla vahest** kakssada tolaeagset rubla kuus, mis oli, nagu sel ajal öeldi, suremiseks palju, aga elamiseks ikkagi vähe.
En ajoutant à sa pension le salaire de décoratrice de sa femme, ils **devaient** [pidama.IND.IMPF.3PL] **disposer** [omama.INF] en tout chaque mois de deux cents roubles, ce qui, comme on disait alors, était beaucoup pour mourir, mais tout de même trop peu pour vivre. (ILU/E-PR)
- (13) Il **devait** [pidama.IND.IMPF.3SG] **avoir** [omama.INF] une soixantaine d'années mais il portait son âge à la chinoise: pas de rides, pas de cheveux blancs.
Ta **võis olla** kuuekümnendates, kuid hiinlase kombel hästi säilinud: mitte mingeid kortse ega halle juukseid. (ILU/PR-E)

Näidetes (12) ja (13) hindab kõneleja ligikaudset arvulist väärtust (sissetulek näites 12 ja vanus näites 13), verb *võima* märgib siin kõneleja väiksemat veendumust hinnangu paikapidavuses kui verb *pidama* samasuguses kontekstis. Näites (12) rõhutab hinnangu ebakindlust adverb *vahest*, mis ei takista tõlkijal kasutamast verbi *devoir*. Nende näidete puhul tundub samuti, et tõlge säilitab originaali modaalühinnangu tugevuse, s.t *devoir* väljendab siin kõneleja suhteliselt nõrka veendumust.

Sarnane tähendus tuleb verbi *devoir* puhul esile näidetes, kus modaliseeritud tegevus asetseb oletust või arvamust märkivast verbist (nt *oletama*, *arvama*, *ette kujutama*) sõltuvas komplementlauses:

- (14) Elle ne participait pas aux discussions en cours de philosophie; elle ne participait à rien du tout. Sur la planète Mars elle n'aurait pas été plus tranquille. *Je suppose que* [ma oletan, et] ses parents **devaient** [pidama.IND.IMPF.3PL] **l'aimer** [PRON+armastama.INF].
Ta ei osalenud filosoofiatunni aruteludes; ta ei osalenud üldse mitte kusagil. Ka planeedil Marss poleks ta saanud rohkem omaette olla. **Ma oletan, et vanemad armastasid teda.** (ILU/PR-E)
- (15) **Cela a dû** [pidama.IND.PRF.3SG] **se passer** [juhtuma.INF], **je pense** [ma arvan], au printemps 1920.
Ma arvan, et see juhtus 1920. aasta kevadel. (ILU/PR-E)

Eesti tõlkijad pole sellistes näidetes kasutanud verbi *pidama*, sest oletusverbid annavad episteemilisele hinnangule pigem madalama tõenäosuse värvingu (*?Ma oletan, et vanemad pidid teda armastama*).¹⁰

Verbi *devoir* kasutamisele väiksema tõenäosuse väljendamiseks osutavad ka näited, kus eesti keeles on küll kasutatud verbi *pidama*, kuid tingiva kõneviisi vormis (kokku 11 näidet).

- (16) Tu **dois** [pidama.IND.PRS.2SG] être [olema.INF] le genre d'homme à aimer la campagne.
Sina **peaksid** sedamoodi mees **olema**, kellele maal meeldib. (ILU/PR-E)
- (17) Kirjeldada ma teda ei oska, kuid mu silmapõhjades **peaks alles olema** pilt ja ma tunneksin ta ära, kui mulle teda näidataks.
Je suis incapable de le décrire, mais son image **doit** [pidama.IND.PRS.2SG] être restée [jääma.INF.PST] gravée au fond de mes pupilles, et je le reconnaîtrais si on me le montrait. (ILU/E-PR)

Mati Ereli järgi (2013: 116) väljendab verbi *pidama* konditsionaali olevik keskmist tõenäosust, seega tingiva kõneviisi vorm kahandab modaalhinnangu tugevust. Samas ei kaota *pidama* siin oma järelduslikku tähendust ja teatud määral jääb alles ka vajalikkuse idee. Seetõttu tundub küsitav kasutada näidete (16) ja (17) kontekstis verbi *võima*, mis modaalhinnangu tugevuselt sarnaneb *pidama* tingiva kõneviisi vormiga (*?Sa võid olla sedamoodi mees, ?mu silmapõhjades võib alles olla pilt*). Patrick Dendale (2000: 168) on verbi *devoir* tingiva ja kindla kõneviisi vorme võrreldes märkinud, et nende erinevus ilmneb nii episteemilis-modaalses kui ka evidentsiaalses plaanis. Modaalset väljendab tingiva kõneviisi vorm väiksemat kindlust kui indikatiiv. Evidentsiaalselt seisneb erinevus järelduse iseloomus, mis tingiva kõneviisi puhul on hüpoteetiline (Dendale 2000: 167). Samasugune kirjeldus võiks sobida ka eesti *pidama* tingiva ja kindla kõneviisi vormide erinevuse selgitamiseks. Samas märgib Dendale (2000: 164), et ka *devoir*'i indikatiivi vormi modaal tähendus varieerub tõenäosusastmete skaalal. Näiteid (16) ja (17) analüüsid võiks siis öelda, et *pidama* konditsionaalvorm vastab modaalhinnangu tugevuse poolest verbi *devoir* kindla kõneviisi vormile, kuid tõlge (mõlemal suunal) erineb järelduse iseloomu poolest, mis eesti keeles on esitatud hüpoteetilisena. Verbi *pidama* kindla kõneviisi kasutamine muudaks modaalhinnangu tugevusastet.

10 Modaalverbide kombineerumine teiste modaalstust ja evidentsiaalsust väljendavate elementidega on samas teema, mida tuleks eraldi põhjalikumalt uurida.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et eestikeelsete vastete iseloom näidetes, kus ei ole kasutatud verbi *pidama* või *pidama* on tingivas kõneviisis, osutab erinevustele verbidega *pidama* ja *devoir* väljendatud modaalhinnangu tugevusskaala ulatuses. Verbi *devoir* kindla kõneviisi vorme on nii võimalik kasutada kontekstides, kus väljendatakse suhteliselt madalat tõenäosust. Eesti verbi *pidama* kindla kõneviisi vormid on spetsialiseerunud modaalhinnangu tugevusskaala kõrgematele astmetele.

Sama tähelepanekut kinnitab ka asjaolu, et *devoir-pidama* vastavuste korral esinevad eestikeelsetes lausetes sageli kõneleja veendumust rõhutavad määrsõnad (*küll, ju, ometi*):

- (18) See **pidi küll** väga ammu **olema**, sest varsti on põllu asemel uuesti mets.
 Ça **devait** [pidama.IND.IMPF.3SG] être [olema.INF] il y a très longtemps, la forêt a déjà presque tout regagné. (ILU/E-PR)

Nagu on näha näitest (18), saab prantsuse verb *devoir* väljendada ka kõrgemat tõenäosusastet, nii et tema modaalhinnangu skaala on laiem kui verbil *pidama*.

6.3. Evidentsiaalsete omaduste võrdlus

Verbide *pidama* ja *devoir* evidentsiaalsed omadused puudutavad nende tähenduses sisalduva järelduslikkusega seotud aspekte. Modaalhinnang põhineb järeldusel, mille kõneleja teeb mingile tõendusmaterjalile tuginedes. Evidentsiaalse tähenduskomponendi puhul pole küsimuse all modaalhinnang ise ning selle tugevus, vaid informatsioon, millele kõneleja hinnangu andmisel toetub.

Mitme autori arvates saab järeldused ja sellest tulenevad modaalsushinnangud paigutada subjektiivsuse-objektiivsuse skaalale vastavalt tõendusmaterjali tüübile (vt ülal ptk 3). Toetun siin Mario Squartini (2008) analüüsile, mille alusel Tanja Mortelmans (2012) on selgitanud erinevusi germaani keelte modaalverbide võrdlemisel.

Mario Squartini (2008: 925) eristab situatsioonilist (ing *circumstantial*), üldist (ing *generic*) ja oletuslikku (ing *conjectures*) järeldamistüüpi. Tüüpide eristus põhineb järelduse aluseks oleva tõendusmaterjali omadustel ning need paiknevad subjektiivsuse-objektiivsuse skaalal erinevalt vastavalt sellele, kas järeldus tugineb välistele objektiivsetele asjaoludele või kõneleja subjektiivsetele teadmistele või oletustele. Sealjuures peab Squartini oluliseks eristada veel infoallikat (ing *source of evidence*) teadasaamise viisist (ing *mode of knowing*). Tead-

mine saadakse alati järeldamise teel, mis eeldab kõneleja (subjektiivset) arutluskäiku, kuid infoallikas võib asuda kõnelejast väljaspool (objektiivne) või tuleneda kõneleja enese teadmistest (subjektiivne).

Siinse artikli korpus on moodustatud kirjalike tekstide põhjal, kus järelalus on esitatud autori/jutustaja või tegelase vaatepunktist kas otsesel või kaudsel viisil. Tekstis väljendatud põhjenduste kaudu on enamasti võimalik tõendusmaterjali tüüpi hinnata ning selle järgi ka verbide *pidama* ja *devoir* subjektiivsusastet määrata.

Analüüsides korpusnäiteid, kus verbile *devoir* vastab eesti keeles *pidama* (44 eesti-prantsuse ja 31 prantsuse-eesti suunal), võib täheldada, et suurem osa neist kuulub esimese, Squartini (2008) järgi situatsioonilise järeldamistüübi alla. Selle tüübi puhul põhineb järelalus välistel, meeltega tajutavatel tõenditel ja on seega kõige objektiivsem (Squartini 2008: 925). Selle tüübi alla on siin arvatud kõik juhtumid, kus kontekstis on selgelt esitatud tõendid, millele modaalsushinnang tugineb, nagu näidetes (19) ja (20). Tõendid on näidetes kaldkirja abil esile tõstetud:

- (19) Aga muidugi, Indrekul **peavad olema** omad asjad, omad saladused, *miks ta muidu põgenes Karini toastki*.

Mais bien sûr, Indrek **devait** [pidama.IND.IMPF.3SG] **avoir** [omama.INF] ses affaires à lui, ses secrets, *autrement pourquoi avait-il quitté la chambre de Karin comme un voleur?* (ILU/E-PR)

- (20) Sellesse kuuluvatel kogukondadel **pidi elutingimuste sarnasuse ja suhtlemise tõttu olema** lähedane ainealine kultuur, keelemurre, uskumused ja teatav ühtekuuluvustunne.

Les différentes communautés appartenant à chacune de ces unités tribales **devaient** [pidama.IND.IMPF.3PL] **avoir** [omama.INF], *grâce à la similitude des conditions de vie et aux relations qu'elles entretenaient entre elles, des cultures matérielles fort proches, un dialecte, des croyances et un sentiment d'identité commun.* (MILU/E-PR)

Näites (19) on hinnang esitatud tegelase (Karini) vaatepunktist. Näites (20) esitab hinnangu artikli autor ja järelalus tugineb eelnevale teadmisele (kogukondade elutingimuste sarnasuse kohta). Mõlemal juhul toetub järelalus hinnangu andjast ehk kõnelejast väljaspool asuvatele asjaoludele. Sama tüübi alla kuuluvad ka eespool esitatud näited (3), (4), (6), (8) ja (18), kus verbile *devoir* vastab eesti keeles *pidama* (tõendid on nendes näidetes kaldkirjas).

Samas esineb ka *devoir-pidama* vastavuste hulgas näiteid, mille puhul tõendid kontekstist otseselt ei ilmne. Osa näidete puhul võib siiski eeldada, et järelalus põhineb mingitel üldistel teadmistel, ning need on

sel juhul võimalik liigitada Squartini (2009) järgi üldiste järelduste alla (näide 21).

- (21) Nii et ma ei saa siimaani aru, kus tema siirus algas ja lõppes. Sest **ta pidi ju ometi** Keskkomitee ja KGB olemasolu ja osa oma selja taga **tajuma**. Ühesõnaga: ma jäin Kadriorgu peaaegu aasta otsaks. Kui Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe käsundusametnik.
Je n'ai jamais compris, et je ne comprends toujours pas, où commençait et où finissait sa sincérité. Car **il devait** [pidama. IND.IMP.3SG] **tout de même** [ometi] **sentir** [tundma.INF] derrière son dos l'existence du comité central et du KGB, et le rôle qu'ils jouaient. Bref! Je restai à Kadriorg presque jusqu'à la fin de l'année, en qualité d'assistant du président du Soviet Suprême. (ILU/E-PR)

Näites (21) ei põhjenda kõneleja oma järeldust tema, s.t Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe kohta. Samas, kuivõrd tegemist on ajaloolise isikuga, eeldab ta ilmselt kuulajalt üldist taustateadmist, ja järeldus ei toetu seega üksnes kõneleja arvamusele. Sellele viitavad ka määrsõnad *ju* ja *ometi*, mis rõhutavad ühise teadmise olemasolu. Squartini (2008: 925) järgi on seda tüüpi järeldustel nii subjektiivseid kui ka objektiivseid jooni: need tuginevad võrdselt kõneleja subjektiivsele arutlusele ja üldisel teadmisel põhinevale välisele informatsioonile.

Üksikute näidete puhul pole siiski võimalik kontekstist ka üldist tõendusmaterjali järeldada (näited 22 ja 23). Seda tüüpi järeldusi nimetab Squartini (2008: 925) oletusteks, mis on täiesti subjektiivsed, tuginedes ainult kõnelejale endale teada olevale informatsioonile ning sellest tulenevale arutluskäigule.

- (22) Grèce mise à part, la vie depuis l'avait habituée à recevoir, ou bien à refuser l'entrée à des journalistes ou à des admirateurs, mais pas à aller sonner chez les autres. Cela **devait** [pidama. IND.IMP.3SG] bien **faire** [tegema.INF] **vingt ans** qu'elle n'était pas allée frapper chez quelqu'un, comme ça, sans prévenir.
Arvestamata Kreekat, oli ta kogu oma senise elu harjunud vastu võtma või õigemini keelduma vastu võtmast ajakirjanikke ja austajaid, aga mitte ise teiste uste taga kella helistamas käima. Sellest **pidi oma kaks-kümmend aastat olema**, kui ta lihtsalt niisama, ilma ette teatamata, kellegi ukse taga koputamas käis. (ILU/PR-E)

Näites (22) hindab kõneleja ligikaudset ajalist distantsi (vrd näidetega 12 ja 13 ülal), toetudes ainuüksi talle teada olevale informatsioonile. Ühtegi tõendit selle kohta kontekstis esitatud pole. Siin on oluline

rõhutada, et oletuslikkus puudutab selle järeldestüübi puhul infoallika subjektiivsust ja mitte veendumust järeldeste paikapidavuses, s.t järeldestel põhinevat modaalhinnangut (vrd näidetega 14 ja 15 ülal). Verbi *pidama* kasutus näites (22) näib osutavat pigem tugevale episteemilisele hinnangule. Eriti selgelt tuleb modaalhinnangu tugevus esile näites (23), kus järeldest põhineb samuti kõneleja subjektiivsel teadmisel:

- (23) Muide, kui ta mõttes oma kauge mantli taskutes sorib, ei otsi ta sealt mitte seda kokkukärgardatud kirja, vaid midagi hoopis muud. Seal **peab olema, ja ongi**, lame valge merekivi. Selle kivi siledamale küljele on kritseldatud üks telefoninumber.
D’ailleurs, lorsqu’elle fouille en pensée les poches de son lointain manteau, ce n’est pas cette lettre froissée en boule qu’elle cherche, mais quelque chose d’autre. Dans une poche **doit** [pidama. IND.PRS.3SG] **se trouver** [leiduma.INF] – et se trouve effectivement – un galet blanc et plat. Sur sa face la plus lisse est griffonné un numéro de téléphone. (ILU/E-PR)

Näite (23) puhul väljendab verb *pidama* väga suurt tõenäosust, vaatamata väliste tõendite puudumisele ja järeldeste subjektiivsele iseloomule. Selle tõlgenduse kasuks räägib lause täielikku tõsikindlust väljendav jätk (*ja ongi*). Enamasti on oletusliku järeldestüübi puhul siiski kasutatud eesti keeles muid väljendusvahendeid, nagu oli näha eespool toodud näidetes (11)–(15).

Siinse analüüsi tulemused lahknevad mõnevõrra Squartini (2008) omadest, mille järgi verb *devoir* (nagu itaalia *dovere*) ei saa esineda maksimaalselt subjektiivses kontekstis. Siinses korpuses leidis nii verbi *devoir* kui ka *pidama* (harvemini) kohta näiteid, kus järeldest põhineb kõneleja subjektiivsel teadmisel (vt näiteid 22 ja 23). Seega evidentiaalse tähenduskomponendi puhul selles aspektis verbidel *devoir* ja *pidama* suuri erinevusi ei esine – mõlemat kasutatakse nii objektiivsetes kui ka subjektiivsetes kontekstides.

Samuti näivad verbid *devoir* ja *pidama* üsna sarnase kasutusega muudelt alustelt eristatud järeldestüüpide puhul. Näiteks on Patrick Dendale (1994: 30) osutanud, et prantsuse verb *devoir* võib esineda nii põhjust kui ka tagajärje väljendavas lauses, kui episteemiline hinnang toetub põhjuse ja tagajärje suhtele. Ülal toodud näited (19) ja (20) osutavad, et see on võimalik ka eesti verbi *pidama* puhul. Kui näites (19) on verbi *pidama* sisaldavas lauses väljendatud järeldeste eelduse (*Indrek põgenes Karini toast*) põhjust (*Indrekul olid omad asjad, omad saladused*), siis näites (20) väljendab eeldus (*elutingimuste sarnasus ja*

suhtlemine) järeltuse (*kogukondadel oli lähedane aineeline kultuur jne*) põhjust. Samuti on võimalik *pidama* kasutus näiteks ligikaudse arvilise väärtuse (Dendale 1994) hindamisel, kui kõneleja peab seda piisavalt tõenäoliseks:

- (24) Le second tressaillement est plus bizarre encore: *c'était quelques années plus tard, peu après la mort de mon père*; *c'est-à-dire que je devais [pidama. IND. IMPF. 1SG] avoir [omama. INF] onze ans.*
Teine kogemus oli aga veel imelikum; *see juhtus mõned aastad hiljem, varsti pärast isa surma*; **pidin** siis **olema umbes** üheteistkümnendaastane. (ILU/PR-E)

Näites (24) on tegemist sarnase järeltustüübiga kui näites (22) ja eelmises alapeatükis esitatud näidetes (12) ja (13), kuid antud juhul on arvutuse alused kontekstis esitatud (näites kursiivis). Eesti keeles on siiski lisatud ligikaudsuse väljendamiseks määrsõna *umbes*, mis prantsuskeelses originaalis puudub, s.t prantsuse *devoir* annab edasi nii kõneleja veendumuse kui ka arvilise ligikaudsuse.

Verbid *pidama* ja *devoir* on seega evidentsiaalsetes, järeldamisprotsessi puudutavates aspektides võrdlemisi sarnase kasutusala, vaatamata erinevustele esinemissageduses. Näidete analüüs kinnitab aga Bert Cornillie (2009) seisukohta, mille järgi episteemiline modaalsus ja evidentsiaalsus on suhteliselt sõltumatud kategooriad. Ka Squartini (2008: 926) paneb ette vaadelda neid kategooriaid modaalverbide tähenduses eraldi dimensioonidena, kuigi mõnab teatud eelistuslikke kombinatsioone nende vahel. Siinse uurimuse näited osutavad, et infoallika usaldusväärsus (objektiivsus vs. subjektiivsus) ja modaalhinnangu tugevus ei pruugi olla korrelatsioonis. Tegemist on kahe erineva kategooriaga, mis ei tarvitse olla omavahel sõltuvuses ka sama lingvistilise markeri puhul. Nii on näidetes (22) ja (23) väljendatud situatsiooni suurt tõenäosust, kui modaalhinnangu aluseks olevad eeldused on subjektiivsed, kuna toetuvad üksnes kõneleja arvamusele.

7. Kokkuvõte

Artiklis võrdlesin eesti ja prantsuse modaalverbide *pidama* ja *devoir* episteemilist kasutust tõlkecorpuse baasil. Corpuses on nii ilukirjanduse kui ka mitteilukirjanduse näiteid mõlemalt tõlkesuunalt, uurimuses vaadeldi seega verbide kasutamist nii originaal- kui ka tõlketekstides. Kuna corpusenäidete autorite ja tõlkijate arv on suhteliselt suur ning

tõlkesuundade vahel olulisi erinevusi ei esinenud, võib oletada, et tulemused peegeldavad küllaltni usaldusväärset nende verbide tegelikku kasutust kirjalikus keeles.

Korpuse andmete analüüs näitas, et vaatamata üldisele semantilisele lähedusele kasutatakse verbi *pidama* episteemilises tähenduses prantsuse analoogilise verbi *devoir* vastena vaid umbes kolmandikul juhtudest. Varasemate uurimuste andmete võrdlus näitab, et nende verbide teiste modaaltähenduste puhul on kattuvused tunduvalt suuremad. Artiklis uurisin, kas need erinevused arvandmetes osutavad piirangutele verbi *pidama* episteemilises kasutuses või lahknevustele nende verbide tähenduses.

Uurimuse põhiliste tulemustena võib välja tuua järgmised tähelepanekud.

- 1) Verbil *pidama* on võrreldes verbiga *devoir* mõned vormilised piirangud. Korpusenäidete põhjal ei esine episteemiline *pidama* eitavas vormis ega täideviiduse aspekti väljendavates ajavormides (täisminevik, enneminevik). Prantsuse *devoir* saab esineda kõikides ajavormides ning samuti eituses. Need piirangud ei viita *pidama* tähenduslikule erinevusele.
- 2) Verbi *devoir* muude vastete analüüs näitab, et kõige sagedamini on eestikeelses tekstis väljendatud tegevuse toimumise madalat või keskmist tõenäosusastet, enamasti määrsõnade, aga ka muude vahendite abil (nt verbid *võima*, *oletama*). Verbi *pidama* kasutamine tooks nendel juhtudel kaasa modaalhinnangu tugevuse muutuse. Esineb ka juhtumeid, kus prantsuse verb on indikatiivis, aga eesti *pidama* konditsionaali vormis. Näidete võrdlus osutab, et verbil *devoir* on laiem ulatus episteemilise hinnangu tugevuse skaalal. Erinevalt verbist *pidama* saab ta kindla kõneviisi vormis väljendada suhteliselt madalat tõenäosushinnangut situatsiooni kohta.
- 3) Verbide *pidama* ja *devoir* omadused kaudse järelalusliku evidentiaalsuse väljendamisel on võrdlemisi sarnased. Näidete võrdlusest selgus, et neid verbe kasutatakse samade järelalusistüüpide puhul Mario Squartini (2008) eristuse järgi. Mõlemad esinevad nii välisel tõendusmaterjalil, ühisel teadmisel kui ka kõneleja arvamusel põhinevate järelalusite vormistamisel. Sellest lähtuvalt on neil ka sarnane kasutus subjektiivsuse-objektiivsuse skaalal. Erinevalt Squartini (2008) tulemustest leidis siinse uurimuse korpuses ka näiteid verbi *devoir* kasutamisest maksimaalselt subjektiivse, ainult kõneleja oletustel või teadmistel põhineva järelalusite väljendamisel. Eesti *pidama* esines samuti subjektiivses kontekstis, kuigi näiteid on vähem kui verbi *devoir* kohta. Tüüpiliselt kasutatakse mõlemat verbi siiski

objektiivse, välistele tõenditele tugineva järelduse vormistamiseks ning selle järeldamistüübi puhul on *devoir-pidama* vastavus korpuses kõige sagedasem. Näidete analüüsist selgus samuti, et modaalsushinnangu tugevus ei ole otseses sõltuvuses järelduse aluseks oleva tõendusmaterjali objektiivsusest. Modaalne (episteemiline) ja evidentsiaalne komponent on seega modaalverbide tähenduses suhteliselt sõltumatud, nagu varasemalt on märkinud ka Bert Cornillie (2009).

Kokkuvõttes lubab korpuse analüüs järeldada, et erinevate keelete vahendite kasutamine eesti keeles ei ole tingitud üksnes autori või tõlkija valikust sarnase tähendusega elementide vahel. Sageli ei ole verbi *pidama* kasutamine võimalik, sest tal on verbiga *devoir* võrreldes väiksem ulatus modaalhinnangu tugevuse skaalal. See võib osutada eesti verbi madalamale grammatiseerumisastmele. Näiteks on modaaladverbide puhul täheldatud arengut nõrgema modaalhinnangu suunas (vt inglise *certainly* ja hollandi *zeker*'i kohta Byloo *et al.* 2006). Modaalverbide arengus võib toimuda sarnane tähendusnihe. Samas pole prantsuse verbil *devoir* välja arenenud kaudse refereeriva evidentsiaalsuse tähendust ning neid arenguid tuleks vaadelda komplekselt. Kindlasti oleks huvitav võrrelda verbe *pidama* ja *devoir* ajaloolise arengu seisukohast, aga samuti leida kinnitust siinsetele kirjaliku keele tõlkekorpusele tuginevatele järeldustele suuremates ükskeelsetes korpustes tänapäevase keeikasutuse põhjal.

Adress:

Anu Treikelder
Maailma keelte ja kultuuride kolledž
Tartu Ülikool
Lossi 3
51003 Tartu, Eesti
E-post: anu.treikelder@ut.ee

Kasutatud lühendid

COND – konditsionaal, IND – indikatiiv, INF – infinitiiv, IMPF – imperfekt, NEG – eitus, PASS – passiiv, PQPF – enneminevik, PRON – asesõna, PRS – olevik, PS – *passé simple* (pr k kirjanduslik lihtminevik), PRF – perfekt, PST – minevik, 3SG – ainsuse 3. isik, 3PL – mitmuse 3. isik

Korpus

Eesti-Prantsuse Leksikograafiaühingu *Eesti-prantsuse paralleelkorpus / Corpus parallèle estonien-français*, kättesaadav aadressil: <<http://corpus.estfra.ee>>. Vaadatud 03.05.2016.

ILU – prantsuse ja eesti ilukirjandus

MILU – prantsuse ja eesti mitteilukirjandus

PR-E – prantsuse-eesti tõlkesuund

E-PR – eesti-prantsuse tõlkesuund

Kirjandus

Barbet, Cécile (2012) “Devoir et pouvoir, des marqueurs modaux ou évidentiels?”. *Langue française* 1, 173, 49–63.

Byloo, Pieter (2009) *Modality and negation*. Antwerp: University of Antwerp dissertation.

Byloo, Pieter, Richard Kastein and Jan Nuyts (2006) “On *certainly* and *zeker*”. *Belgian Journal of Linguistics* 20, 45–72.

Cornillie, Bert (2009) “Evidentiality and epistemic modality. On the close relationship between two different categories”. *Functions of Language* 16, 1, 44–62.

Cornillie, Bert, Walter De Mulder, Tine Van Hecke and Dieter Vermandere (2009) “Modals in the Romance languages”. In Björn Hansen, Ferdinand de Haan, eds. *Modals in the languages of Europe*, 107–137. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.

Cornillie, Bert and Paola Pietrandrea (2012) “Modality at work. Cognitive, interactional and textual functions of modal markers”. Editorial, *Journal of Pragmatics* 44, 2109–2115.

De Haan, Ferdinand (2013) “Semantic Distinctions of Evidentiality”. In M. S. Dryer, M. Haspelmath, eds. *The world atlas of language structures online*, Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Kättesaadav aadressil: <<http://wals.info/chapter/77>>. Vaadatud 07.01.2014.

Dendale, Patrick (1994) “Devoir épistémique, marqueur modal ou évidentiel?”. *Langue française* 102, 24–40.

Dendale, Patrick (1999) “Devoir au conditionnel: valeur évidentio-modale et origine du conditionnel”. *Cahiers Chronos* 4, 7–28.

Dendale, Patrick (2000) “Devoir épistémique à l’indicatif et au conditionnel: inférence ou prédiction?”. In Englebert e. a. (ed.) *Actes du XXIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes, Bruxelles, 23–29 juillet 1998*, vol. VII, 159–169, Tübingen: Niemeyer.

Dendale, Patrick et Julie Van Bogaert (2012) “Réflexions sur les critères de définition et les problèmes d’identification des marqueurs évidentiels en français”. *Langue française* 1, 173, 13–29.

Erelt, Mati (2001) “Some Notes on the Grammaticalization of the Verb *pidama* in Estonian”. In Mati Erelt, ed. *Estonian: Typological Studies* 5, 7–25. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised, 18.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Erelt, Mati (2013) *Eesti keele lauseõpetus. Sissejuhatus. Õeldis*. (Tartu Ülikooli eesti keele osakonna preprintid, 4.) Tartu: Tartu Ülikool.
- Erelt, Mati and Helle Metslang (2009) "Some notes on proximate and avertive in Estonian". *Linguistica Uralica* 45, 3, 178–191.
- Kehayov, Petar and Reeli Torn-Leesik (2009) "Modal verbs in Balto-Finnic". In Björn Hansen and Ferdinand de Haan, eds. *Modals in the languages of Europe*, 363–401. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Kronning, Hans (1996) *Modalité, cognition et polysémie: sémantique du verbe modal 'devoir'*. Uppsala/Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Kronning, Hans (2001) "Pour une tripartition des emplois du modal *devoir*". In Patrick Dendale and Johan van der Auwera, eds. *Cahiers Chronos* 8, 67–84.
- Laitinen, Lea (1995) "Metonymy and the grammaticalization of necessity in Finnish". *SKY Journal of Linguistics*, 79–102.
- Larrea, Paul (2004) "L'expression de la modalité en français et en anglais (domaine verbal)". *Revue belge de philologie et d'histoire*, Tome 82 fasc. 3. *Langues et littératures modernes – Moderne taal en litterkunde*, 733–762.
- Lyons, John (1997) *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mortelmans, Tanja (2012) "Epistemic must and its cognates in German and Dutch. The subtle differences". *Journal of Pragmatics* 44, 2150–2164.
- Mägi, Merlin (2014) *Les équivalents français du verbe modal pidama*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. Kättesaadav aadressil: <<http://hdl.handle.net/10062/41813>>. Vaadatud 03.05.2016.
- Narusk, Kätlin (2014) *Les équivalents estoniens du verbe modal devoir*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. Kättesaadav aadressil: <<http://hdl.handle.net/10062/41811>>. Vaadatud 03.05.2016.
- Nuyts, Jan (2001) "Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions". *Journal of Pragmatics* 33, 383–400.
- Nuyts, Jan (2012) "Notions of (inter)subjectivity". *English Text Construction* 5:1, 53–76.
- Papafragou, Anna (2006) "Epistemic modality and truth conditions". *Lingua* 166, 1688–1702.
- Riegel *et al.* (1994) = M. Riegel, J. C. Pellat et R. Rioul. *Grammaire méthodique du français*. Paris: PUF.
- Rossari *et al.* 2007 = Corinne Rossari, Corina Cojocariu, Claudia Ricci et Adriana Spiridon. "Devoir et l'évidentialité en français et en roumain". *Discours* [En ligne], 1 | 2007, mis en ligne le 15 janvier 2009. Kättesaadav aadressil: <<http://discours.revues.org/116>. DOI: 10.4000/discours.116>. Vaadatud 03.05.2016.
- Saussure, Louis de (2012) "Modalité épistémique, évidentialité et dépendance contextuelle". *Langue française* 2012/1, 173, 131–143.
- Squartini, Mario (2008) "Lexical vs. grammatical evidentiality in French and Italian". *Linguistics* 46–5, 917–947.
- Uuspõld, Ellen (1989) "Modaalsusest ja modaalsest predikaadist eesti keeles". *Keel ja Kirjandus* 8, 468–477.
- Van der Auwera, Johan and Andreas Ammann (2013a) "Situational Possibility". In Matthew S. Dryer and Martin Haspelmath, eds. *The world atlas of language*

- structures online*. Leipzig: MaxPlanck Institute for Evolutionary Anthropology. Kättesaadav aadressil: <<http://wals.info/chapter/74>>. Vaadatud 08.08. 2014.
- Van der Auwera, Johan and Andreas Ammann (2013b) “Epistemic Possibility”. In Matthew S. Dryer and Martin Haspelmath, eds. *The world atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Kättesaadav aadressil: <<http://wals.info/chapter/75>>. Vaadatud 08.08.2014.
- Van der Auwera, Johan and Vladimir Plungian (1998) “Modality’s semantic map”. *Linguistic Typology* 2, 79–124.
- Vetters, Carl (2004) “Les verbes modaux *pouvoir* et *devoir* en français”. *Revue belge de philologie et d’histoire*, Tome 82 fasc. 3. *Langues et littératures modernes – Moderne taal en litterkunde*, 657–671.
- Vetters, Carl (2012) “Modalité et évidentialité dans *pouvoir* et *devoir*: typologie et discussions”. *Langue française* 1, 173, 31–47.
- Vetters, Carl et Cécile Barbet (2006) “Les emplois temporels des verbes modaux en français: le cas de *devoir*”. *Cahiers de praxématique* 47, 191–214.

Abstract. Anu Treikelder: The epistemic use of the Estonian modal *pidama* in comparison with the French modal *devoir*. This article examines the epistemic uses of the Estonian modal verb *pidama* in comparison with the same type of verb *devoir* in French. The analysis is based on samples from a parallel corpus of translations in which *pidama* occurs both in originals and in translations. The general translation data reveal that the Estonian *pidama* is used as the equivalent of the French verb *devoir* less often than vice versa. The aim of this article is to find out the reasons of this asymmetry and to point out the peculiarities of the epistemic usage of *pidama* compared to its French counterpart. The findings of the corpus reveal some differences in the formal aspect of the two verbs: the epistemic *devoir* can express besides the time of the situation also aspect and it can occur in the negative form. The Estonian verb *pidama* has a more restricted paradigm in its epistemic uses. More importantly, the results of the study suggest that variations in translation are not merely due to the preferences of translators but that they reveal also differences in the epistemic meaning of these two verbs. The French modal *devoir* seems to offer a wider range of epistemic uses than its Estonian counterpart: it allows expressing different degrees of likelihood of a state of affairs on the scale from high to rather low probability, while Estonian *pidama* stays closer to the pole of (very) high probability. On the other hand, the evidential properties, concerning the source and the nature of the inference conveyed by the epistemic meaning of these two verbs, seem to be rather similar. This result seems to prove that epistemic and evidential categories are not directly correlated in the meaning of modal verbs: the strength of the epistemic evaluation does not depend on the reliability of the source of information.

Keywords: modal verbs, epistemic modality, evidentiality, Estonian, French